

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2014/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **DE ROMAN ALS VORM VAN (ZELF)REFLECTIE.
PIET MEEUSES VERHAAL OVER VERHALEN**

Met de uitspraak dat Piet Meeuse een begenadigd essayist is, zullen de meesten die een essaybundel van zijn hand hebben gelezen het wel eens zijn. Wie niet bekend is met zijn werk kan ik gerust *Koordansen op schrikdraad* (2009) of *Doorkijkjes* (1995) aanraden. In 2010 heeft Meeuse als schrijver, zo lijkt het, het romangenre ontdekt. Na *Het kraaien van de haan*, een soort filosofische sciencefiction-roman, heeft hij nu met *Het labyrint van meneer Wolffers* zijn tweede opeenvolgende roman afgeleverd. De vraag is of Meeuse in de hoedanigheid van romancier evenzeer de moeite waard is om te lezen. Ik meen van wel, alleen mag je je niet laten misleiden door de vermomming. Een echte romanschrijver is hij namelijk niet. Net als *Het kraaien van de haan* is *Het labyrint van meneer Wolffers* eigenlijk een als fictie verpakte essaybundel, waarin heel wat beschouwingen uit Meeuses vroegere essays nu via de monden van zijn personages weerklinken. Dan rijst natuurlijk een andere vraag: waarom nu precies voor die romanvorm gekozen?

Wanneer Meeuse een roman schrijft, mag je verwachten dat de vorm de inhoud reflecteert. Zo is het ook. *Het labyrint van meneer Wolffers* gaat in grote lijnen over het verstrikt raken in verhalen. In de inleiding van het boek komen we te weten dat de verteller, Bart Schapers, als vrijwilliger regelmatig met de bejaarde meneer Wolffers gaat wandelen door het centrum van Amsterdam (niet toevallig een

stad waarvan de plattegrond op een doolhof lijkt). Tijdens die wandelingen onderhoudt meneer Wolffers Bart met “rolstoelcolleges” over zijn favoriete thema: verhalen. Barts rol bestaat vooral uit luisteren en het voortduwen van de rolstoel, terwijl Wolffers honderduit vertelt over de oorsprong van het verhaal, het belang van verhalen voor de mens, de macht van verhalen, het gevaar en de bedrieglijkheid van verhalen, de teloorgang van verhalen, enzovoort. Al die afzonderlijke “theoretietjes” poogt Wolffers in zijn vertelling aaneen te weven tot een Ultieme Verhaal over verhalen, waarin beide personages onvermijdelijk verstrikt raken. Maar ook de lezer blijft niet gespaard. Zo bestaat de structurele kern van *Het labyrint* uit de “Rode Map”, die het verslag van de twaalf wandelingen bevat, opgetekend door meneer Wolffers vanuit het perspectief van Bart. We hebben dus als kern het Ultieme Verhaal over verhalen van meneer Wolffers, dat is ingebed in het verhaal van Bart, dat op zijn beurt wordt verteld door meneer Wolffers, ingebed in het raamverhaal van Bart. Bent u nog mee? Daarnaast is er nog het onvertelde persoonlijke verhaal van meneer Wolffers, waar Bart tijdens de wandelingen vergeefs naar vist. De ingrediënten van dat persoonlijke verhaal krijgt de lezer via Bart meegeleverd in een “Envelop” in de vorm van krantenknipsels, notities, briefjes, een schoolrapport, een overlijdensbericht... Aan de lezer om het persoonlijke verhaal van meneer Wolffers op basis van die feitelijke gegevens te reconstrueren.

Met Wolffers’ rolstoelcolleges verwent Meeuse de lezer echter niet meteen met het spannendste en meest beklijvende verhaal – wat je misschien zou verwachten omdat Wolffers in de roman een warm pleidooi houdt voor verhalen waarin de handeling (en niet de beschouwing) de ruggengraat vormt en hij zich beklagt over schrijvers die geen goede verhalen meer kunnen vertellen. “Wie is nog in staat om zijn eigen ervaringen in een mooi, betekenisvol verhaal om te zetten? Zelfs schrijvers hebben daar de grootste moeite mee.” Maar het overbrengen van een goed verhaal is in de opvatting van de auteur ook niet de belangrijkste functie van de roman. Meeuse maakt namelijk een onderscheid tussen het “wilde” of levende verhaal, dat je vindt in de vorm van mondeling overgeleverde mythes, sprookjes of volksvertellingen, en het “gecultiveerde” of dode

Oude plattegrond van Amsterdam.

verhaal, dat je in een gestileerde vorm in geschreven literatuur vindt (*Doorkijkjes*).

In de roman is het verhaal dode materie geworden, zo meent ook de heer Wolffers. “Je zou kunnen zeggen dat de literatuur een parasitaire verschijnsel is: ze parasiteert op het verhaal. Ze heeft het nodig, maar zuigt er al het leven uit, als een bloedzuiger...” Dat hoeft niet negatief te zijn, integendeel, net daardoor ontstaat er ruimte voor reflectie. “Dankzij de literatuur hebben we geleerd over verhalen na te denken.” Dat maakt de roman met andere woorden het medium bij uitstek om te reflecteren over verhalen. Op die manier dient de romanvorm bij Meeuse de inhoud misschien nog meer dan de essayvorm. Dat was ook al het geval in *Het kraaien van de haan*, waarin het sciencefiction-verhaal de aanleiding vormt om te filosoferen over tijd. Terwijl in het essay vooral de beschouwing van de auteur op de voorgrond treedt, creëert de roman meer ruimte voor de lezer. Vooral het zwijgen van Wolffers over zijn eigen verhaal dat “er niet toe deed” – waarmee de overdreven aandacht voor het persoonlijke verhaal van de schrijver in de literatuur wordt bekritiseerd – dwingt de lezer ook zelf tot nadenken. Wanneer die – met de bagage van Wolffers’ colleges – een poging onderneemt om op basis van de feitelijke gegevens in de envelop Wolffers’ verhaal te reconstrueren, ondervindt hij aan den lijve dat elk verhaal (ook bijvoorbeeld het krantenartikel) slechts een constructie is die niet overeenstemt met de waargebeurde feiten.

De Envelop illustreert tevens de macht van verhalen in de publieke beeldvorming. Niet de gebeurde feiten, maar de mythes rond de feiten hebben het leven van meneer Wolffers een drastische wending gegeven.

Het labyrint van meneer Wolffers heeft wel een aantal andere karakteristieken van de sprookjes en mythes die zowel Wolffers als Meeuse bestempelen als de beste verhalen: de namen van de personages die doen denken aan allegorische sprookjesfiguren, het orale karakter van Wolffers' vertelling, het persoonlijke verhaal van Wolffers dat ondergeschikt is aan het universele Verhaal over verhalen...

Kortom, de roman van Meeuse beantwoordt precies aan de literatuur zoals Wolffers die omschrijft: ze parasiteert op de eeuwenoude verhalen, terwijl de kern van een goed verhaal ontbreekt: het belang van de handeling die het verhaal zijn spankracht en vitaliteit geeft. Alleen geeft Meeuse zijn lezer de indruk dat dit niet anders kan omwille van de zelfreflexieve functie van literatuur, die hij in deze roman uitpuurt ten koste van het verhaal. Geeft hij op die manier niet te veel gewicht aan die zelfreflexieve, didactische rol, alsof dit de enige functie van literatuur zou zijn? Ook mij lijkt dit een belangrijke functie van goede literatuur, maar waarom zou daardoor geen verhaal meer kunnen leven in een roman? In *La Superba*, een roman met dezelfde thematiek, slaagt Ilja Leonard Pfeijffer er bijvoorbeeld perfect in om de bespiegeling te combineren met een levendig, mythisch verhaal (dat teert op sprookjes en mythes, maar er ook nieuw leven in blaast), en het kleine verhaal van de schrijver in dienst te stellen van een groter Verhaal. Daarin herken je de ware romanschrijver. Dan blijft Meeuse toch in de eerste plaats een geboren essayist, bij wie het schrijven volledig in dienst staat van de beschouwing.

MIEKE OPSTAELE

PIET MEEUSE, *Het labyrint van meneer Wolffers*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2014, 240 p.
